

Rafael Tasis

L A . S A V I E S A
D E L
P O B L E

==:==:==:==

Lena:

Vox Populi, vox Dei.

Bodoni
ciusim a l'escrit 9/10

LA SAVIESA DEL POBLE

Vox populi, vox Dei, asseguraven els romans. Però la ganyota sarcàstica de Voltaire us vol convèncer que fou l'Home qui creava Déu a la seva imatge. I aleshores, l'orgullosa afirmació llatina perd tot el seu èmfasi per convertir-se en un senzill pleonasme, quan no en un fenomen de ventriloquia metafísica. Encara que invertiu els termes de la proposició voltèriana i que torneu a acollir-vos a la interpretació cristiana de la naturalesa de l'Home - creat per Déu segons la propia imatge - el vell adagi no és gran cosa més que aquella redundància buida de sentit. L'acceptarem?

Podriem, és clar, especular damunt la diferència que existeix entre Home i Poble, i oscil·lar entre els dos extrems: el d'aquells que només saben veure en aquest darrer un agregat d'individus que abdiquen de llur personalitat a favor d'una abassegadora estupidesa col·lectiva, i el dels que confereixen a aquest agregat totes les virtuts i tots els poders, pel fet precisament d'ésser Plural i no Un. Siguem modestos, i acollim-nos a la daurada prudència del terme mig. La veu del Poble és la veu de l'Home Mitjà.

L'Home, en el curs dels segles, a empentes i rodolons, s'ha creat una Moral, unes regles pràctiques de vida i de costums. L'experiència - mare de la ciència - l'ha baquetejat durament. L'infant aprèn aviat que el foc crema i que els gats esgarripen. Els pobles tenen sovint ocasió de descobrir que els Capitans Aranya embarquen els altres i es queden gairebé sempre en terra. Per què, doncs, no concretar en breus formules mnemotècniques aquestes veritats observades i - ai las! - patides en la mateixa carn? La veu del poble, que s'expressa en aquests vells refranys d'origen desconegut, en aquestes seculars lliçons de seny, no és pas sempre la veu divina que ens voldrien fer creure els romans. És molt humana. Però sovint té raó.

Les sentències del poble, inapel.lables i rotundes, són aquests adagis que passen de boca en boca amb cadència d'endecasil.labs o ^{amb} (el ritme sec del rodolí. Qui els ha escrit? Probablement ningú. Fou el refrec d'aquelles fórmules pels llavis de dotzenes de generacions allò que els donava llur duresa marmòria, el polit finíssim dels codols d'un rierall, arrossegats anys i panys sota l'aigua pura de les congestes. Quan neixien, devien ésser el rapapieig d'un vell que vol convèncer els altres que la seva experiència és la més fecunda i el seu seny superior al de tots els homes haguts i per haver. De tan repetir sentenciosament la seva lliçó moral, unes memòries l'han retinguda i, en un moment donat - potser ja mort el jai - s'ha produït una situació que era el marc escaient per a retreure'n la vella sagacitat. Els joves esdevenen avis, i de pares a fills, el refrany ha passat, com una més de les eines del patrimoni familiar - incòmode, algun cop, com ho són de vegades les eines consagrades per la tradició, però encaixant d'altres vegades, moltes, com un guant a la contingència que es repeteix i als homes que s'hi troben.

Demés, l'home és peresós i rutinari. Si li donen, com uns caminadors, aquestes regles morals molsoses de temps i d'autoritat, per què cercar-ne d'altres? Adhuc així, en alguna ocasió els joves es rebel·len contra el seny que degota en sentències seculars de les genives desdentegades dels ancians. Massa prudència! Massa limitacions a la vitalitat que s'enduen els cossos novells, al neguit de descobrir horitzons, de seguir l'impuls de la sang ardent i el crit irresistible de les sirenes! I quan el jai prudent rondina: "Qui no vulgui pols, que no vagi a l'era!", com un advertiment de la sanció inevitable per a les imprudències de la fadrinalla, el minyó replica: "Qui no s'aventura, no passa la mar!" I un nou refrany s'afegeix a la massa d'aquest tresor verbal creat pel seny del poble.

El sentiú a dir, i el repetiu naturalment quan l'ocasió se'n presenta. Hi ha dites per a tots els moments i per a tots els gustos, contradictoris

i tot, és clar. Sense pensar-hi, de vegades les empreu contra el vostre sentiment més íntim, perquè l'esperit humà s'aferra instintivament a les fórmules precises que ha trobat fetes i acreditades, i analitzar-les seria per a ell un esforç excessiu. Però és que també, us plagui o no, la veritat s'amaga molt sovint sota aquella vella afirmació tenyida de pintoresc o disfressada per una imatge que el pas dels anys ja ha descolorit i tornat incompreensible.

És una veritat plena d'escepticisme, una veritat que es basa en una humanitat mediocre i a ran de terra. És Sancho Panza, no pas Don Quixot, qui parla sempre amb refranys i hi estintola la seva conducta. Cada adagi que ix de la boca de l'escuder és un nou fre que pretén de fer més lent el pas de la muntura del cavaller. Prudència, egoïsme, murrieria, paciència, malfiança; una taujana resignació davant les inevitables flaqueses dels homes que va de parella amb una constatació maliciosa de llurs limitacions; consells pràctics d'ordre casolà al costat de regles de política... El contingut del refranyer no encoratja les follies sublimes ni els grans sacrificis, les aventures ni les empreses arriscades. Però constata filosòficament que, de vegades, "boigs fan bitlles". I, amb la mateixa imparcialitat amb la qual us encoratja a aconseguir la fortuna material, us recorda després que "gos fart no caça" i que, en canvi, "qui no té pa moltes se'n pensa".

I malgrat tot - segurament per mor d'aquesta mateixa adaptació exacta a les mediocres virtuts i als mediocres defectes d'una humanitat en la qual els genis i els folls estan en minoria - els refranys es perpetuen i perduren la notorietat d'aquells desconeguts personatges que al·ludeixen: en Robert de les Cabres, negociant paradoxal; en Ribot, que veu trontollar la seva autoritat de cap de casa; l'Anton que se'n va i deixa una família que no l'enyorará gota; aquell Bernat que no sap qui l'ha tocat; la vella ^{tan} vella que no volia morir mai....

Qui podria competir en autoritat amb aquest patrimoni de seny que, se-
gles a través, falca les opinions i expressa la posició dels humans, davant
les coses que passen? Només un ésser: el Poeta. La Fontaine ha desdevingut
una deu de proverbis. Els alexandrins de Racine i de Molière poden suplan-
tar perfectament tal o tal vell refrany francès. Un vers de Goethe té el
pes de l'adagi llatí més venerable. I Shakespeare és citat a cada moment en
els escrits i àdhuc en la conversa corrent dels anglesos. Prou ho sabien
els nostres Ramon Llull i Anselm Turmeda, que vestiren sovint llurs pensa-
ments de la forma i el ritme dels proverbis! No és, en canvi, un símptoma
descoratjador de la decadència catalana que els únics autors de la nostra
Renaixença que hagin aconseguit de veure llurs sentències foses en la deu
xarbotant de les parèmies siguin els Xarons? No són citats més sovint en
el llenguatge corrent Serafi Pitarra i Peius Gener que Verdaguer i Maragall?

El català, ric com és en refranys pintorescos i en gràfiques locucions
adverbials, no té, tanmateix, una marcada originalitat en aquesta branca
del seu geni popular. Moltes de les fórmules per les quals aquest s'expres-
sa són traduïbles a d'altres idiomes, en els mateixos mots o en uns de
semblants. L'esperit que s'hi trasllueix és idèntic: qui volgués fer un
retrat moral del nostre poble amb aquestes expressions per tota guia només
trobaria una imatge parcial, no pas gaire diferent, a ben segur, del que
pogués donar el mateix experiment en d'altres cultures europees.

Potser només, per contrast amb els nostres veïns castellans, hi desco-
briríem una instintiva tendència a desinflar totes les exageracions, a fer
mofa del quixotisme, a ridiculitzar aquelles coses que, en bé o en mal, els
separen de nosaltres. "De Ponent, ni vent ni gent", resa un dels nostres
refranys. El curs de la història recent; que ha fet encara més aguda l'opo-
sició entre els dos pobles germans, fins a culminar en l'intent més brutal
d'arrencar de socarrel l'ànima i la llengua de Catalunya que haguessin mai
pogut imaginar els més ardents unitaristes, no ha donat novament raó a

a aquesta malfiança instintiva?(Hi ha coses, però, que són immortals; resisteixen totes les pressions i encara s'enforteixen sota les persecucions.) De Ponent, ni vent ni gent ni ideals, sembla que recalqui la veu popular, com una conseqüència dels segles de tràgics malsentesos que formen la història de la ^{difícil} convivència hispànica.

Tot això, reconeguem-ho, pot contribuir a presentar els catalans com a gent terriblement prudent, hostil a tota fanfarronada però també a tot heroisme, pràctica, interessada, poruga del risc i enemiga, en tot, d'estirar més el braç que la mànega.

Som així, realment? El Poeta i l'Artista tenen, tant com la mateixa Veü anònima del Poble, que ve del passat i vol les coses clares, el dret de dir-ho. La Veü expressa una veritat, però no la veritat total, amb les seves complexes facetes. I de vegades àdhuc dintre aquestes mateixes fórmules migrades de l'egoisme, dintre els refranys que semblen cuirassats de la més eixorca prudència pot trobar-se el contraverí. Només cal cercar-l'hi.

En tot cas, caldria no oblidar mai que, ça com lla, són refranys catalans, i que l'alliçonament que ens prodiguen té per marc una vinya verda del Penedès o unes feixes grasses de l'Empordà, o els carrers mal empedrats de la Barcelona vella, amb un campanar carrat de color de mel que s'enfila per la darrera dels terrats. Sense mai oblidar, per tant, que el sol tebi i el cel cobalt de Catalunya lleven cantells a la moralitat i fan somriure, malgrat tot, el més eixarreït dels raonaments, tot posant un tel de tendresa damunt les més despietades conclusions a què pugui arribar la trista experiència dels homes.

Bodoni
Codo

18 cians
9/10

I

N O E S P O T R E P I C A R I A N A R A L A P R O C E S S O

Cal triar. El seny popular s'ha esmerçat més d'una vegada a demostrar la incompatibilitat que hi ha entre les riqueses i els honors, d'una banda, i la joia simple, la vivor i la lleugeresa que donen la manca de preocupacions, per l'altra. Potser hi ha en aquest esforç una pietosa confirmació de les prèdiques a la resignació de la major part de les filosofies supraterrenes. Una transposició a la vida de cada dia de l'aforisme evangèlic del ric, el camell i el forat d'una agulla. Però, terrenal com és, la moral dels refranys no cerca celestials recompenses. Es aquí baix mateix on troba les compensacions i els càstigs per als seguidors o transgressors dels seus preceptes.

Si trieu d'anar a la processó, si voleu ésser el personatge mudat i solemne, rublert d'honorabilitat i degotant de cera d'atxa, ja podeu dir adéu als simples gaudis del repicar, de fer campana de les mil constriccions que engavanyen la vida dels senyors respectables de jaqué i copalta. Repicar cançons de festa, tocar campanes, fer ressonar pels aires primaverals la música del viure i l'estimar... o bé anar a la processó, estar al costat de la gent que mana, dur el tàlem i ésser admirat per tothom.

Seria tan bonic - i tan còmode - poder fer les dues coses! Però la regla del món és inflexible, i ni la porta falsa de l'hipocresia pot oferir-vos més escapatòria que un migrat esplai, pagat amb mil angúnies... Qui podria mai comparar-lo amb la llibertat deseixida, matisada de capricis i guarnida de picarols de festa, del benaventurat toca-campanes?

I I

QUI NO VULGUI POLS QUE NO VAGI A L'ERA
=====

La tafaneria pot fer molt de mal. La manca de prudència també. La veu tremolosa del seny secular s'escarrassa prou a recordar-ho a la joventut arrauxada. La majoria de les desgràcies vénen per culpa d'aquest morbós afany de conèixer coses noves o secretes, de tastar plaers defesos, de desoir les admonicions de l'experiència. Joventut, joventut que desafies els perills i t'abòques, sense por del vertigen, a tots els abismes! Per què no escoltes els advertiments saludables que et dona la saviesa popular?

El vell xaruc mou el cap filosòficament i renuncia a infondre el seu seny glacial als joves de sang encesa. En les mateixes pedres que ell ensopegava de minyó toparan, prou que ho sap, els peus dels seus fills i dels seus néts. I totes les prèdiques de prudència seran perdudes...

A l'era encesa pel migdia, voltada de pallers ventruts d'or filat i vigilada pels ulls mig closos de les finestres, la pols s'aixeca i s'arremolina sota els cops de les batolles. El gra es desprèn de la bolla, la palla s'amuntega en jaços plens d'arestes on és bo, després del treball, d'abaltir-se. Els corpuscles de terra omplen l'aire i es figuren per totes les esclatxes i les fibres dels vestits, fan coure els ulls i la boca.

Tant se val! Amb pols i tot, és bo d'anar a l'era. Si la sang batega en els polsos, si la pell es frisa pel bes del sol i de l'aire, si la joventut canta la seva febrosa corrandà d'amor, qui es tancaria a casa? Qui es resignaria a escoltar, capcot al davant de l'escó, les velles històries dels jais, el descabdellament de llur rosari de sentències? A viure, a viure! El demà és lluny, l'avui és etern - que al temps de la sega, el sol no acaba mai de pondre's i els darrers entrellucs de la vesprada sembla

que es fonguin amb la celístia, tot esperant la triomfal represa de l'alba.* Cal gaudir sense neguit d'aquest dia que no té fi, d'aquesta palla fresca que incita a enfonsar-hi el cos, dels llavis que s'encenen amb el daler de l'amor, dels membres que es torcen en defalliments de tendresa i en revinclades de passió.

El demà... Què és el demà? Els vells branden el cap amb melangia. Ah, qui pogués tornar a l'era, com antany, buida la pensa del seny i l'experiència, sense tenir ~~pats~~ por de la pols ni de la solellada!

I I I

NO HI HA MES CERA QUE LA QUE CREMA =====

Presumir és fàcil. Hom pot posar-se un escuradent a la boca, com els hidalgos famolencs de les novel·les picaresques, per donar a entendre que l'àpat ha estat molt suculent, tot tenint el ventrell buid. Arriba un moment, de totes maneres, que cal passar comptes, que cal deixar que la veritat, la bona veritat, prengui la paraula.

Davant dels altars, guarnint les restelleres de canelobres, hi ha dotzenes de ciris. Tots fan el mateix goig, tots són d'un igual blanc grogós i del gruix reglamentari. Però quan cal fer claror, quan s'ha d'il·luminar l'altar del Sant, hom veu perfectament quins són els de debò i quins els ficticis, quins tenen llur pes de cera verge i quins amaguen sota una capa de pintura una ànima de fusta o de cartó. Només quan crema ~~pot~~ ^{ve's} veu (si la cera és bona i si és cera de debò. Perquè allò que no crema, no compta. Vanitat dels ulls, il·lusió del moment, en arribar l'hora de la veritat ha hagut de traïr la seva real inanitat, la seva manca de consistència.

La cera pot dur molts noms. Intel·ligència, fortuna, coratge, sentiments... Tot vé un instant que es veu posat a prova i, si no sap superar

la crisi i demostrar la seva existència, va a parar als llíms tèrbols del ridícul, on rauen les ànimes sense pena ni glòria.

De vegades triga, aquesta hora de la veritat. Ciris erts i solennes, amb armadura de carto, poden passar molts anys per allò que no són, i gaudir d'una mena de perpetuïtat en la ficció. Però la cera no hi és. I un dia o altre hom ha de cremar. Si no fos per aquesta inel.ludible combustió que posa a prova la veritat de tot allò que existeix, valdria la pena de viure?

Per a alguns, potser sí. Ho fan veure, en tot cas, per a consolar-se de llur manca de cera. Si no cremen, millor. Menys risc. Presumir, cosa epidèrmica, no compromet per res l'esperit. Amb la superfície n'hi ha ben bé prou. No és sovint cruent l'aventura dels que s'enfonsen en les profunditats del pèlag, la sort dels que cremen amb tot l'esplendor de la cera verge...? Ah! si mai no es presentés, en aquest món, l'hora temible i dura de la veritat!

I V

SI VOLS ESTAR BEN SERVIT, FES-TE TU
MATEIX EL LLIT.
=====

~~+~~ Per boca del refranyer, -qui en dubta?- parla sovint l'egoisme. El tenim tan arrelat a dintre nostre que sap mobilitzar en defensa de la seva causa les més respectables qualitats. Si gosés, es vestiria amb la pell de moltó de les virtuts capitals. Caritat ben entesa, -afirma,- comença per hom mateix. I ja el tenim disfressat de generós. Quatre passes més enllà, es vestirà de prudència, o de previsió, de puresa o de laboriositat.

I arriba que, com el símbol antic de l'eternitat, la mesquina serpeta de l'egoisme es mossega la cua. Per servir el jo, el jo mateix es sacrifica.

Qui pot saber millor els gustos, les necessitats, les flaqueses d'un hom, sinó ell mateix? Refiar-se dels altres us exposa a que tot vagi de mal borràs, que les vostres comoditats esdevinguin molèsties i el vostre repòs una font de malsdecap. Malaventurat aquell que ha d'esperar que gent forastera el serveixi! Què dur serà el seu llit, què inconfortable el seu son, si es conforma amb la sumària neteja dels mercenaris, amb el passa-que-t'he-vist de la gent que no té en ell altre interès que el profit que en pugui treure!

Serà millor, és clar, fer-se hom mateix el llit. Tancar-se dintre l'ou perfectament llis de les rutines personals, arraulir-se entre els llençols que heu allisat amb plaer perquè era una feina que vos mateix havíeu d'aprofitar. L'egoisme segrega els seus filaments d'hàbit i els seus invisibles lligams d'isolament, com el cuc produeix el minso ~~soll~~ ^{doll} de seda líquida que l'ha d'embolcallar completament. Ai las! que d'aquesta crisàlida no en sortirà mai cap papallona rutilant, sinó un ésser cada vegada més ressec, més marcat pel plec de les manies, més esgrogueït per la solitària cogitació del propi benestar!

Allunyeu-vos, afectes, dones amoroses, servidors abnegats! Ni el vostre agombol ni el vostre amor són altra cosa que vana parencia, disfressa enganyosa de l'interès... I el bon egoïsta es lleva ben de matí per tenir més temps de fer-se ell mateix, tal com cal, el llit on ha de tornar a dormir.

V

QUAN LES FILLES SÓN CASADES, SURTEN
ELS GENDRES
=====

Existeix la sort? Un apòleg ens la presenta, adormida a la porta del seu agosarat pretendent que la cercava per tot el món, a través de les

amples mars i de les terres muntanyenques. A alguns, els espera al brancal de la seva casa, a d'altres els fuig al davant i mai no els serà llegut de veure'n altra cosa sinó l'ombra de la seva túnica o el rastre^a de les seves sandàlies alades. Per a uns és la serventa dòcil i somrient, que endevina els pensaments del seu senyor i s'avança als seus menors desigs. Per a d'altres serà una malagradosa marmanera, que es fa pregar exageradament, si no acaba fent el contrari del que hom espera d'ella.

No hi ha res més dolorós, però, que la sort a contra-temps. Quan el bé que havíeu desitjat us arriba amb massa retard, és com si aquell present inútil dels déus fos una sarcàstica confirmació de la vostra malastrugança. "Ho has demanat amb tant d'interès - sembla que digui la sort, - has mostrat tanta fretura dels meus favors, que al capdavall m'has entendrit. No volia venir, no, però m'he repensat...". I les decisions ja són preses, l'ocasió es passada, al món ja no hi ha lloc per a la vostra tardana fortuna. Qui no té queixals ha de veure com Déu li fa generós present d'una embosta de faves seques; el dispèptic veu desbordar la seva taula de menges succulents; l'home que s'ha fet vell i xacrós anant al darrera d'una dona la conquereix, per fi, quan a les seves venes la sang i la sement s'han glaçat ja per sempre. La sort és capriciosa, inconstant, malèvola, burxeta. Potser serà la seva naturalesa femenina la que li dicta aquesta conducta, variable com un penell en dia revolt?

Heu estat esperant fins al darrer moment abans de decidir-vos, i no heu tingut més remei que resignar-vos amb allò que teníeu a l'abast de la mà, per tronat i estantís que fos. I en el precis moment que tot està dat i beneït, comencen a sortir les ocasions, les magnífiques ocasions, les incomparables ocasions que us haurien vingut com l'anell al dit, només que haguessin arribat uns dies, unes hores, uns minuts abans. Les filles són casades, i una munier d'aspirants a gendres es presenten, fent valer llurs

mèrits superiors i llurs considerables fortunes. Què n'heu de fer? De què us serviran aquestes ocasions inoportunes? La sort, que s'ha quedat un moment asseguda al brancal de la vostra casa per deixar el seu inútil present, es riu pla bé del vostre despit.

V I

VAL MES EL FARCIMENT QUE EL GALL =====

La civilització potser no és altra cosa que l'esforç continuat de la humanitat per a arribar a establir una escala de valors. Què és allò que realment té una vàlua? Dels salvatges que baraten els llengots d'or brut, els ullals de vori i els pilots de pedres precioses per uns llampants collarets de vidre o un fúnebre paraigua, als civilitzats que s'enderien darrera d'aquells metalls i gemmes que els altres menyspreen, hi ha realment molta distància?

Nosaltres ens fem la il·lusió que sí, i cada home està convençut que l'escala de valors que ell s'ha format - i que ve a ésser, amb poques variacions, la mateixa que ha fixat la civilització que l'envolta - és la sola que té una base intrínseca, una realitat essencial, establertes d'ençà que el món és món, si no d'abans, quan només era una possibilitat en el pensament de Déu. Hi ha coses que tenen una vàlua primordial, coses sòlides que de vegades escrivim i tot amb majúscules per fer-les més sol·lemnes, tant si són abstraccions vagues en les quals s'expressen els nostres desigs com coses i accions que ens semblen abellidores per damunt de tota altra. Després d'aquestes vénen d'altres valors accessories, guarniments que subratllen la bellesa del que és bell o que posen en relleu la substància real d'allò que realment és substanciós.

El gall - gall de Nadal, gall de panses, gall que presideix els grans

àpats familiars i desborda de les greixoneres ventrudes - és una d'aquestes valors primordials i autèntiques del món. Sòlida carn, en la qual les dents es claven amb delícia! Però el farciment... El farciment! Sense ell, el plat succulent esdevé fat. La restallera de coses bones - prunes, pinyons, orellanes, salxitxes, botifarres, pomes, fetges - que ha estat entaforada al pap de la bèstia destaca i subratlla la finor del seu gust i crea al seu entorn la simfonia de densitats i de perfums que l'haurà de fer inoblidable.

Si no hi hagués gall - qui en dubta? - el farciment no comptaria. Si el gall és ressec, dur i eixarreit, podrà el farciment compensar el desencís del paladar? És qüestió de gustos. Qüestió, diguem-ho en un llenguatge més noble, d'escala de valors.

V I I

H I H A E S T A L V I S Q U E R O M P E N N E S T O V A L L E S

Si conegués el futur, l'home s'estalviaria moltes angúnies. (Altres diran que se'n crearia de noves.) Però aquesta prèvia coneixença del curs de les coses li és negada, ningú no pot dir si per molt de temps, o per sempre. L'arbre de la Ciència, que hom creia eternament mustigat en el Paradís, ha rebrotat en el nostre món modern, i la seva floració cada dia ens duu noves sorpreses. ~~En nos esglai.~~ Qui sap si una de les immediates que ens reserva és la clau per a penetrar en aquest esdevenidor que ara ens sembla el més angoixós dels misteris?

La saviesa oriental ha resolt amb el fatalisme el problema del futur. L'home no sap, ben cert, què passarà demà. Però en un indret o altre del Cel aquestes coses que han d'esdevenir-se es troben ja inscrites. De què serveix doncs esforçar-se a voler-les preveure? Fatalment, ens pesi o no,

es produiran. L'occidental, en canvi, més resignat o més jove, no renuncia a modificar al seu grat el demà incert, i ha inventat tot de conjurs per a domesticar-lo com un ca fidel.

Un d'aquests conjurs és l'estalvi. La poma per a la set; el treball de joventut per no haver de dormir a la palla, un cop sou vell; la previsió de deixar per a l'endemà una part del que avui tens. Estalviar. Retallar el superflu i no concedir cap marge a la fantasia; consultar sempre les xifres implacables i limitar-se a allò que permet la situació en la qual et trobes, sense oblidar mai tampoc aquella en la qual pots trobar-te qualsevol dia...

L'estalvi és, bé ho diuen, una virtut. De tant en tant, però, la vida, que no té gaire afecte per la gent massa virtuosa, fa una tamborella i trasbalsa totes les previsions dels estalviadors. Aquells que es creien exemplars s'edonen que han estat risibles; els previsors veuen que només els ha tocat la part de sacrifici de l'estalvi i que l'esdevenidor era i és imprevisible. Els estalvis que havien d'evitar que s'embrutessin les tovalles les han estripades lamentablement.

Ai las! valia la pena d'estalviar? La Vida, que és eterna, i per a la qual no hi ha avui ni ahir ni demà, perquè viu en un Present infinit, es riu de les pobres formigues humanes, esverades per la puntada de peu que ha destruït la sitja edificada al preu de tants esforços.

V I I I

Q U I N O L A F A D E P O L L Í L A F A D E R O S S Í

La naturalesa de l'home és complexa. Barreja d'àngel i de bèstia, assegurava Pascal. I, afegia, qui vol fer l'àngel fa la bèstia - o fa el bèstia, com dirien els barcelonins. Hi ha regles que determinen el capteniment dels humans i, ni que les desconeguim ni que es rebel·lin, negant-se a deixar-se dominar per elles, tots han de sotmetre-s'hi.

Una d'aquestes regles és "fer la joventut". La Joventut, flor preciosa i moridora, ha d'ésser viscuda intensament si hom vol gaudir-ne tot el significat. Es un tresor que cau damunt de l'ésser que comença la seva cursa pel món hostil, i la mateixa inconsciència que ell té d'aquesta fortuna ajuda a fer-la més preciosa, sense que l'esperit es turmenti amb el pensament que aquell estat benaurat ha d'acabar-se un dia o altre. Pol·lí enjogassat, que renilla amb excitació en mig de les prades de fenc olorós, sota cels de nacre i rosa i arbres florits, el jove corre a l'encalç del seu plaer, del seu amor, de la seva ambició, i no pensa que allò és fugitiu i que dels gaudis d'avui li poden pervenir remordiments i dolor.

La joventut ha de viure's. Com un foc subterrani, les passions, instintives, la set d'ideal, la despreocupació i l'afany de conèixer i d'encalçar fan llur erupció incontenible en aquella època. I ningú no gosa trobar-ho ridícul, ni els mateixos moralistes rondinaires que vol·dríen fermar el pol·lí tremant a l'estaca de llur convencionalisme.

I aquell que no ha sentit el clam imperiós de la primavera, la bullida de les sangs que s'enduu en folles gambades el cos i en passions tumultuoses l'esperit, que ha estat sord o distret i ha deixat passar l'edat meravellosa de la seva joventut, què farà? El foc ha estat reclòs a l'interior més recòndit de l'esperit, però encara hi cova. Batega

a les venes més secretes del cos, i un dia esclatarà la seva puixança, esdevinguda destructora com tots els explosius enterrats. Adeusiau, aleshores, respecte humà, seny, conveniències, moral, regles, virtut, prudència! El rossi de sofrages fatigades voldrà també renillar i tròtar com els pollins i correrà, grotesc el pas sacsejat de la seva corpora, a través de camps gemats de flors artificials i gespa de paper, cap a les prades fantasmals de la seva joventut, esvanides per sempre més en l'obaga del passat.

I X

P E N S A M A L I N O E R R A R A S

què trista cosa és no poder tenir confiança en ningú! El món seria molt bonic, si hom podia anar tota la vida amb el cor a la mà, oferint a tothom l'abraçada cordial de la germanor humana. Però a cada cantonada us sotgen la falsedat, la traïció i la mentida. Com una pedregada seca, reboten damunt del pobre cor els sarcasmes i les injúries. Quan allargues la mà oberta per a l'encaixada, la palmeta de la realitat tusta secament els dits ingenus.

Has de tancar-te dintre teu com un eriçó. Has de desconfiar de tothom, cercant el mal i la crueltat sota la bellesa i les bones paraules. Et cal desenmascarar la vilesa que s'amaga sota la careta de la innocència. La veu terrible del dubte, el pes de l'experiència amarga que ha trabucat les espatlles del pobre home burxen encara el seu neguit: pensa mal...

I, tanmateix, no és sovint més dolça la mentida que la realitat? No hi ha una real pietat en l'engany que pretén de tancar els ulls a les sutzures de la vida? Sense la falsedat, sense les hipocresies de tot

ordre que lliguen per mil costats els delicats organismes socials, solden les famílies i mantenen unides les parelles, què podria subsistir?

Pensa, doncs, però no diguis. Es dolç d'ésser enganyat, però no ho és tant saber-ho. Menys encara, per al que enganya, de saber que la seva mentida serà inútil. Si ho endevines, si el pensament es desboca i salta per damunt de les tanques de l'engany, val més que la mala idea s'entortolligui al voltant del teu cor, que rosegui l'esperit sense deixar-se veure al defora - tot el més, que s'aboqui fugaçment als ulls encesos per un llampec efímer. La mentida és un dels puntals del món. La veritat, si gosa sortir del seu pou frescal, aviat haurà de tornar a entaforar-s'hi, perquè faria massa estralls i la societat polida no pot tolerar que les dones honestes vagin nues. Vol que visqui en els pensaments, altres pous insondables, amagada darrera tota la baluerna de convencions i temences. Poques vegades es sent prou valenta per a traspasar dels llavis. I qui podria dir que no és millor que així sigui? De totes maneres, pensa mal.

X

LA · P O R · G U A R D A · L A · V I N Y A

El món fa molts segles que malda per a convertir en una realitat tangible una cosa incorpòria, indecisa, que canvia i esdevé trencadissa en passar de l'un a l'altre home, d'una generació a l'altra, de l'una a l'altra cultura: el sentiment de la justícia. Ha cercat en la terra i en el cel les raons per a establir-la, sense pensar que era en el mateix ésser humà on havia de ~~trobar~~ trobar els fonaments més sòlids per a la gran construcció.

Ben comptat i debatut, el món ha trobat, en lloc d'una ètica, un espantall. Darrera els seus codis i les seves taules de la llei, ha ins-

tal.lat l'ombra ferrenya de la por. Si no hi hagués la sanció, si el futur immediat no dugués aparellat el càstig a la transgressió, lladre-gots i malfactors de tota mena expoliarien el veí i farien taula rasa dels seus drets més sagrats. Dintre la vinya gemada de la seva propietat, l'espanta-ocells de la por agita els seus braços flàccids i fa ressonar els seus picarols que el vent remou.

La vinya és del veí, és clar, i el veí l'ha conreada i la vol per a ell. I encara que els raïms siguin sucosos i madurs, haureu d'èstar-vos-en, si no voleu sentir damunt les vostres costelles el pes de la sanció que no perdona.

Hi ha ocells tan singulars, però, que sembla que ~~se~~ sentin atrets pel capell estavellat i el gec ple d'estrips de l'espantall. Volen examinar què és la por, i àdhuc constatar la força exacta del pal que la subjecta a la ^{vinya} ~~terra~~. De vegades aquests ocells arriben a aterrar, a picossades irreverents, el personatge inanimat mogut per l'oreig. A la llarga, tanmateix, en aquella o en un altra vinya, l'espantall es tornarà a aixecar, igual com abans o amb uns vestits més llampants o espellifats, perquè la por segueix essent, segles a través, un dels frens més segurs de l'acció dels ocells i dels homes.

"Si no fos la policia i els jutges, quants criminals hi hauria!" Qui sap? L'experiència no ha estat mai feta - i si ho ha estat, fou en èpoques tan remotes que ningú no sap ben bé allò que va donar. La justícia deu ésser alguna cosa més, però que aquest simple espantall de l'interès i l'egoisme. El món sembla que ho oblidí massa sovint - el món, i els homes que el governen. Dia vindrà que la Humanitat instal.li, en lloc dels vells espanta-ocells, la Justícia lliure i sense traves, norma ideal, joiosament acceptada, de les accions de tothom.

X I

G O S F A R T N O C A Ç A
=====

Un filòsof català situava en la fam els orígens del coneixement humà. Per què no? La necessitat, val a dir-ho, afua qui-sap-lo l'esperit. La gana fa que les persones i les bèsties trobin les més enginyoses sortides, encertin els trucs més complicats per a satisfer-la. No és una cosa significativa que els mallorquins, com alguns occitans, de la fam en diguin "talent"? I, a l'inversa, tenir cobertes totes les necessitats és un dolç narcòtic de l'esperit d'iniciativa, de la prouja de lluitar per la vida, de la inventiva sempre desperta davant els problemes més urgents - condicions que dona, o hauria de donar, la gana. La combativitat s'abalteix al mateix temps que la fam; el geni fa becaines en aixecar-se de la taula de Pantagruel.

Hi ha l'ambició, que és una altra cosa. La insaciable ambició, que mai no en té prou amb allò que ha conquerit; que sempre vol més; que voldria tenir tot el que existeix, allò que els altres tenen i allò que podrien tenir. La mar, com més té, més brama.

Però de mars no n'hi ha gaires. La mar és una. L'ambició també. Hom pot parlar de petites ambicions, però aquest nom no podrà mai lligar-se al qualificatiu que redueix la gran passió devoradora a una limitada preocupació. Si són petites, ja no són l'Ambició, que no pot quedar-se en els termes migs, que exigeix el sacrifici de tota una vida - la vida pròpia - i de tantes vides alienes com calguin. No és cap passió modesta, de bon satisfer.

Per sort, els ambiciosos de debò no abunden. La majoria de la gent es conforma amb un bon passament, amb una fortuneta confortable que posi

a recer de qualsevol cop imprevist del destí. La persona "que ha fet sort" no pot deixar de considerar amb un somriure compassiu els esforços adelerats dels que han de fer tots els papers de l'auca per a guanyar-se penosament el pa de cada dia. Per a ella, tot això és cosa oblidada. No es posarà pas ara a fer la competència a tots aquells que s'esderdenegen darrera d'un benestar que ella ha assolit fa tant de temps.

El gos perdiguer, un bon pam de llengua fora de la boca, va darrera la caça, fent aixecar les perdius, corrent a l'encalç dels ocells ferits, content de trobar, al capdavall, amb la satisfacció del deure complert i la moixaina del caçador, uns quants ossos per a rosegat. El gos de la marquesa, criat entre coixins i catifes, avesat a les bones manges i a les tèbies intimitats, no es recordarà mai de caçar. Si un dia en tingué l'instint i la gana el llançava per aquells rastres invisibles que fan glatir el magre perdiguer, el greix li ha fet oblidar instints i records de velles caceres. La caça és per als gossos afamats. Ell, que està ben peixat, ja no hi pensa.

X I I

DE PORC I DE SENYOR, SE N'HA DE VENIR DE MENA.

=====

La fortuna imposa unes obligacions, un capteniment, una moral. Ésser ric no costa gaire. Ésser senyor, en canvi, no és gens fàcil. Són dues condicions que no sempre van unides. Moltes vegades, al contrari, llur divorci és tan evident que sembla que siguin precisament les riqueses allò que impedeix d'arribar a la generositat, a la distinció, al deseiximent i a la discreció en els gests com a la profunditat en els sentiments que caracteritzen el senyor, el senyor de debo.

Es cosa, doncs, de naixença? És, com diuen les velles teories aristocràtiques, una selecció que s'opera lentament en el si d'una raça i que cristal·litza en unes quantes famílies que, de pares a fills, es transmeten el secret del capteniment senyorívol? El refrany bé ho voldria fer creure - almenys en aparença. Igual que per a ésser un porc - un porc autèntic, un brètol, un ésser que es rabeja en totes les sutzures i trafica amb totes les infàmes - per a ésser un senyor se n'ha de venir de mena. Venir de mena. Qualitat innata, no pas forçosament hereditària. Hi ha coses que no poden transmetre's amb el nom ni per testament.

Els pobles i les races operen, és cert, unes seleccions. Creen llurs aristocràcies, que no tenen res a veure amb les recerques dels reis d'armes ni amb l'oblidat llenguatge dels blasons. Senyors de debò, aquests aristòcrates que s'elevan per damunt del comú de llurs contemporanis, saben que noblesa obliga i compleixen naturalment amb tots els requisits de llur situació. Ardits, generosos, intel·ligents, abnegats com s'en, de vegades el favor els cengeix amb la seva garlanda i la fortuna s'ajunta de grat a llur ròssec. No és impossible, tanmateix, que romanguin per sempre en una mitjania discreta, qui sap si en una decorosa pobresa. No per això deixaran mai d'ésser senyors, senyors de cap a peus, senyors en el moll de l'os, en les accions i en les paraules. En seran tota llur vida. Ai dels pobles que no sàpiguen ~~conèixer~~ reconèixer-los, que s'enlluernin darrera les falses aristocràcies o vulguin arrancar-ho tot a mesura del vulgar! Ai dels pobles que ignoren i ofeguen els veritables senyors que han sorgit de llur si!

Els que no en vénen de mena, però, ja poden ben fer...! Tota llur riquesa, tota llur ostentació es tornaran en contra d'ells, i subratllaran llur mesquinesa i llur grolleria. Cal saber fer ús de les riqueses,

cal saber merèixer l'ingrès dintre l'aristocràcia dels humans, amb els actes i amb els sentiments. Si no, en lloc de passar per un senyor, hom no veurà mai en ells altra cosa que, - rondinaire, gras i important, - un porc.

X I I I

A M B P A L L A I T E M P S , M A D U R E N L E S N E S P R E S

Santa Paciència! La saviesa popular no es cansa de celebrar les teves virtuts. La fita és lluny, pero cada pas us n'apropa un xic més. Teniu una enorme pica per a omplir i un trist rajolí, un degotís que poc a poc s'hi escorre ha de curullar-la. O bé topeu amb una caça tan plena de malícia que només la porfídia podrà sortir-se'n. Com les cabres quan fiquen la banya en un forat, així nosaltres hem d'ésser tenaços, pacients, perseverants, si ens cal creure la veu del seny.

Els joves no tenen temps d'ésser pacients. El desig se'ls enduu i mil belles possibilitats els surten al pas a tots els instants. No necessiten, per tant, entestar-se en la persecució d'una fortuna única i d'un limitat destí. Però els vells...

S'apropen a la tomba. Cada dia, cada minut els són preciosos i no poden pas malgastar-los. Les coses que s'ofereixen a llur abast són també escasses. I, per a aconseguir-les, els toca de maldar. Han d'esforçar-se per a guanyar-les. Han de carregar-se de paciència, tocar tots els registres. Per precíós que els sigui el temps, han d'esmerçar-lo en la persecució tenaç de les últimes fruites madures que podran endolcir llur paladar i amorosit llurs genives desdentegades.

Fruita madura o fruita verda. De vegades els vells encara la

prefereixen verda. Aspres són les nespres, que sembla que de cop us estronquin la salivera i tallin amb mil coltells invisibles la llengua i els llavis. Però les nespres també poden madurar. Entaforades en un indret arrecerat, cobertes de palla, el temps transformarà llur acidesa en dolçor relativa i llur esquerperia en una prou manyaga docilitat a l'exigència del paladar.

Tot madura. Àdhuc les nespres! Us cal tenir, només, la palla on colgar-les i el temps suficient de vida per veure-les madurar. No serà pas la paciència allò que se li acabarà al vellard entestat a assaborir la fruita verolosa. Un dia ho aconseguirà. Madures i tot, les nespres conservaran un regut punyent de verdor, una lleu sentor de bosc i de reïna. Millor! Per al paladar esmussat del que gaudirà d'aquella artificial maturitat, d'aquella forçada dolçor, res no serà millor.

(I el jove, mentrestant, segueix adelerat, sempre a l'encalç de les mil sensacions de cada dia, de les mil sabors distintes de la fruita madura i de les sentors de tots els vins embriagadors que sol·liciten el seu tast.)

X I V

A LA TAULA I AL LLIT, AL PRIMER CRIT.

Abans de filosofar, viure. Els homes han de tocar de peus a terra. El seny del poble no es cansa de recomanar-ho. Per què hauríem de regatejar-li la raó? En nom de quin gratuït ascetisme condemnarien els plaers, ~~de~~ per físics que siguin, de la carn? Plaers de la taula, plaers del llit. Menysprear-los, suprimir-los de socarrel de l'existència dels homes seria una vana empresa. Després d'uns quants segles d'inútils

esforços, els savis que s'han abocat damunt els subterranis abismes del pensament humà afirmaran que més mal pot fer la supressió artificial d'aquest aspecte de l'activitat humana que els seus primers excessos.

No ens deixem endur per la bèstia que dorm al fons de cada u de nosaltres. Però no ens obstinem tampoc a mantenir-la continuament tancada en una secreta masmorra. Que surti, que s'airegi, que prengui la seva part normal de les joies del viure. Si la bèstia no té aquesta expansió, l'àngel no tindrà mai possibilitats d'estendre plenament les seves ales. El pensament pur es veurà lligat pel llast feixuc que li seran els desigs reprimits, els apetits que ell mateix ha defès de saciar.

Si volem filosofar, visquem abans. I visquem integrament, sense reticències hipòcrites ni vanes pudors. Sobretot, mentre siguem joves. A la taula i al llit, al primer crit. Quan la gana es fa sentir; quan el neguit de la carn burxa la pell; quan la fatiga rosega els membres, cal estar amatent a la primera invitació. Cal saltar-li al damunt, instal·lar-se a la taula parada, ajaure's en el llit acollidor, fet per al somni generós i també per a l'amor que sempre es renova.

Després ja vindrà prou el moment de pensar, de debatre's angoixosament en els enormes problemes del món i de l'esperit, d'enfil·lar-se espais enlaire, enduts per la naturalesa angèlica que és, malgrat tot, una part del patrimoni humà. Si la carn s'ha saciat i està en repòs, el pensament podrà llançar-se més lleuger a les més ardides especulacions. Hom se sentirà generós, ple de coratge i de bondat.

Joventut! Deu de curiositats i d'apetits, d'heroïsmes i egoïsmes, de dubtes i de certituds, d'exaltacions i de caigudes! Plana per damunt de les misèries de la vida! Aprèn a prescindir del cos, però

no l'oblidis mai del tot ni vulguis suprimir-lo. Pensa i treballa tant com vulguis; però, a la taula i al llit, al primer crit!

X V

A G A F A F A M A I P O S A ' T A J E U R E

Arribar a l'èxit és, certament, difícil cosa. Quina epopeia podria comparar-se a la lluita pacient i silenciosa dels savis a la recerca de la veritat, dels llebrers obstinats d'una descoberta transcendental que s'amaga entre les boires de la incertitud, dels que es debaten amb el pes de les rutines i amb les xarxes de l'error, en llur voluntat d'obrir nous camins al pensament humà?

En tots els ordres de la vida, hom dona un mèrit al sol fet de reeixir, encara que, sovint, el que reïx no hagi tingut art ni part en el seu triomf i que tot hagi estat un do generós de l'atzar. Però el món, ja se sap, és injust. Desmesurat, dona la mateixa notorietat al que arriba a l'èxit després d'una dolorosa existència de sacrificis i de tempteigs en el buit, i al que ha ~~h~~ensopegat de cop i volta amb la sort més injustificada i inexplicable. Triomfar, emparar-se brutalment de la fama, conquerir el nom i la glòria: heus ací allò que, per a molta gent, té únicament importància. Rarament hom estableix cap gradació. I, si ho fa, poques vegades en surt afavorit el mèrit autèntic.

El món és rutinari, també. Judicis adoptats sense reflexió, en l'enlluernament d'un triomf sobtat, romanen tota la vida com a dogmes intangibles. El que s'ha instal·lat a la fama ja no se'n mou. I ai d'aquell que gosi posar en dubte la bona qualitat dels seus èxits!

Agafa fama i posa't a jeure. Tes el que vulguis. O, millor encara, no cal que facis res... La fama treballa per tu. Et protegeix, et defensa, parla per tu amb mil llengües d'eloquència, et salva de maledicents i de detractors, t'allibera de tota feina i de tot fatic. L'èxit està al teu costat com un astor domesticat i et durà totes les preses que et plaguin, conquerides únicament pels mirallets de la teva fama.

Només que, algun cop, malgrat l'anatema sever del judici comú, malgrat l'irrefutable dictamen del món, es presenta algun esperit crític que vol esbrinar què hi ha d'autèntic en aquella fama que es prolonga anys a través, que s'ha convertit en una llegenda. Surt un irreverent que no para fins a assajar aquella auréola llampant amb la pedra de toc del sentit comú. Aquell dia... Però això, com diria Kipling, ja és tota una altra història.

XVI

QUI DIA PASSA ANY EMPENY

No han estat pas els francesos els únics a descobrir que les coses provisionals són les que més duren. Tapar forats, adobar goteres, anar trampejant la situació, seguir a empentes i rodolons un camí que s'eternitza... Per a molts, no hi ha pas d'altre daler ni possibilitat. I, per estrany que sembli, pedaços i puntals, improvisacions i expedients s'allarguen indefinidament, duren més que la cosa nova de trinca, que el pla complet i ben organitzat, que de vegades ni pot sortir de les carpetes del projectista.

En aquest món no hi ha res segur ni durador. Viure ja és un miracle, el més enorme i incomprensible de tots. I el miracle es

multiplica per si mateix, en anar-se produint dia darrera dia, indefinidament. La gent s'hi acostuma, és clar, i no s'adona que aquella successió monòtona de despertars és, realment, un miracle dels més autèntics.

Cada dia surt el sol, després de la nit en la qual tot podia haver acabat. I al vespre es torna a pondre. Ja en tenim un altre! Set dies fan una setmana. Quatre setmanes i escaig són un mes. Dotze mesos un any. Amb passa lenta o precipitada - lenta si el vigiles, si vols que passi de pressa; ràpida si ens veu distrets, gaudint del moment propici - el temps s'escola damunt la vida dels homes. Tot passa, endut per aquesta segura fluència. Tot, àdhuc els mals. I no n'hi ha cap que duri cent anys - ni cos que ho resisteixi, completa maliciosament una dita castellana. Es veritat. I sempre és un consol.

Hi ha moments que l'esperança se sent tan feble i s'agemoleix talment al fons de tot del cor, que aquesta simple constatació del pas dels dies i de la segura rotació dels anys ja serviria per a reanimar la tènue flameta, perquè les veritats més elementals són les que tenen una virtut més segura. No, tot no és perdut. La malvestat pot haver-se rabejat damunt vostre, les dissorts poden perpetuar-se, l'atzar malastruc esdevindrà potser l'acompanyant habitual dels vostres passos. ~~Un~~ Un temps diferent vindrà, una altra època més propícia arribarà per a la vostra fortuna. Només cal esperar.

Esperar sense desesperar. Posar pedaços a la casa i puntals a la fe. Armar-se de paciència i ajudar a passar el dia, tot dissimulant que esteu anguniosos per conèixer el seu successor. Segurament serà igual que avui, com aquest era germà bessó d'ahir. Però, al llarg d'un rosari molt llarg de dies, ve l'any? I un dia o altre ha de durvos la sort. Es segur que aquesta vindrà. Val més, doncs, que ens

trobi somrients, preparats a rebre-la, armats de punta en blanc
amb les invencibles cuirasses de la paciència i de la fe.

F I